
Sijpelt het door in de aantrekkelijke stad?

Gerard Marlet, Roderik Ponds en Clemens van Woerkens²

Het gaat goed met de stad. Na een kwart eeuw van suburbanisatie (1960-1985) neemt het aantal inwoners in Nederlandse steden sinds het einde van de jaren tachtig weer toe. Vooral op hoger opgeleiden is de aantrekkingskracht van steden groot. Sinds het begin van deze eeuw □ en sinds het verschijnen van een aantal populaire studies, waarin werd beweerd dat hoger opgeleiden afkomen op de aantrekkelijke stad, en in hun kielzog economische voorspoed en werkgelegenheid meebrengen (werken volgt wonen)³ □ investeren Nederlandse steden massaal in het aantrekken van die hoger opgeleiden. Er is een ware *ratrace* gaande; kosten noch moeite worden door steden gespaard om bij hoger opgeleiden in de gunst te komen.

Dat beleid krijgt inmiddels veel kritiek. Steden zouden zich te eenzijdig richten op de *happy few*, en zo de tweedeling in de stad vergroten. De theorie van de aantrekkelijke stad weerlegt die kritiek, en wordt dan ook gretig gebruikt door de bestuurders van steden. Als steden erin slagen hoger opgeleiden aan zich te binden, dan zou dat ook de kans op werk □ en dus de sociaal-economische positie □ van de lager opgeleiden in de stad verbeteren. Het idee achter dat verschijnsel, dat in de wetenschappelijke literatuur *trickle down* (letterlijk: □doorsijpelen□) wordt genoemd, is dat er □ onder andere door bestedingseffecten □ meer banen voor laagopgeleiden ontstaan in steden waar relatief veel hoogopgeleiden wonen.⁴ Hierdoor zouden de kansen op de arbeidsmarkt voor lager opgeleiden groot zijn in steden die veel hoogopgeleiden aan zich weten te binden. Als gevolg daarvan zou daar ook

---

¹ Van 2012 tot en met 2014 is door een consortium van de Universiteit Groningen, Cambridge University, Atlas voor gemeenten en de steden Arnhem, Delft, Haarlem, Leeuwarden en Zaanstad in het kader van het Platform31 onderzoeksprogramma 'Kennis voor krachtige Steden' onderzoek gedaan naar het fenomeen *trickle down*. In dit artikel worden de belangrijkste resultaten uit dat onderzoek gepresenteerd.

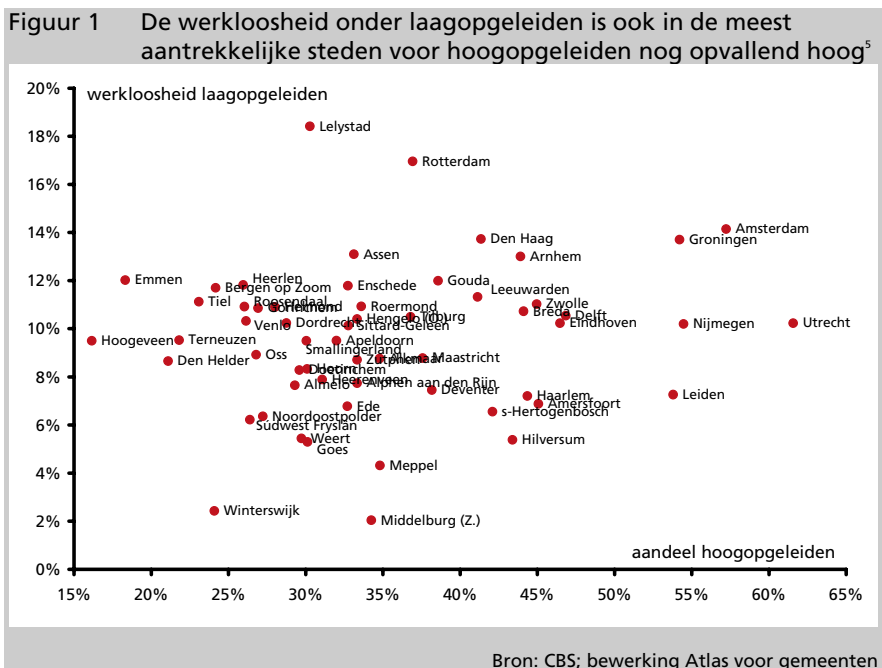
² Allen werkzaam bij Atlas voor gemeenten, Gerard Marlet en Roderik Ponds zijn tevens verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, en Gerard Marlet is tevens verbonden aan de Utrecht School of Economics. De auteurs bedanken Harry Garretsen (Rijksuniversiteit Groningen en Cambridge University), Ron Martin (Cambridge University) en de vertegenwoordigers van de Platform31 en de diverse stedelijke partners voor nuttig commentaar op eerdere versie van dit artikel, en de onderliggende rapportages en papers.

³ Achtereenvolgens E.L. Glaeser, J. Kolko, A. Saiz, 2001: Consumer City, in: Journal of Economic Geography, pp.27-50 en R. Florida, 2002: The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life (Basic Books, New York), in Nederland gevolgd door: G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad. Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden (VOC Uitgevers Nijmegen).

⁴ F. Mazzolari, G. Ragusa, 2013: Spillovers from high-skill consumption to low-skill labor markets, in: Review of Economics and Statistics, 95, 1, pp. 74-86.

de werkloosheid onder lager opgeleiden laag moeten zijn. Investeren in het aantrekken van hoger opgeleiden kan zo dus gezien worden als het ultieme (want structurele) sociale beleid.

De praktijk blijkt echter weerbarstiger. Ook in de meest aantrekkelijke steden in ons land is de werkloosheid onder lager opgeleiden nog behoorlijk hoog (zie figuur 1). Vooral de positie van aantrekkelijke steden als Amsterdam en Groningen valt daarbij op; veel hoger opgeleiden onder de bevolking, maar ook veel werkloosheid onder de laagopgeleide bevolking in de stad. De vraag is dan ook: Sijpelt het eigenlijk wel door in de aantrekkelijke stad? Of zijn er belemmeringen waardoor het ergens stopt? Die vraag wordt in dit artikel beantwoord.

Meer banen

Leidt het aantrekken van hoogopgeleiden tot meer werk voor laagopgeleiden in de stad? In theorie neemt op plekken waar meer

⁵ Hoewel de cijfers over werkloosheid driejaarsgemiddelden betreffen zorgt de beperkte omvang van de steekproef uit de EBB ervoor dat de waarden voor de kleinere steden met enige onzekerheid omgeven zijn.

hoogopgeleiden wonen, de vraag naar consumentendiensten – zoals horeca, recreatieve voorzieningen en persoonlijke dienstverlening – toe (de zogenoemde *consumption hypothesis*). Omdat een groot deel van de werkgelegenheid in deze sectoren bestaat uit banen waarvoor geen startkwalificatie of slechts een lagere opleiding vereist is, biedt een toename van dit soort banen in theorie meer kansen op een baan voor mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Empirische studies laten zien dat dit fenomeen zich in elk geval in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië⁶ voordoet.

De vraag is of er in de Nederlandse steden waar de laatste jaren meer hoogopgeleiden zijn komen wonen ook meer banen voor laagopgeleiden zijn ontstaan. Dat is onderzocht door de ontwikkeling in de 57 Nederlandse centrumsteden⁷ over een periode van veertien jaar te volgen. Met regressieanalyses is bepaald of een toename van het aandeel hoogopgeleiden in de stad, of zijn omgeving, heeft geleid tot een toename van het aantal banen voor laagopgeleiden. Er is geprobeerd om dat eventuele effect te isoleren van het evidente effect van bevolkingsgroei op werkgelegenheid (werken volgt wonen).⁸

In het uiteindelijke model wordt de (procentuele) jaarlijkse ontwikkeling van het aantal banen voor laagopgeleiden verklaard uit de verandering van het aandeel hoog- en middelbaar opgeleiden in de stad en zijn omgeving, de omvang van de werkgelegenheid voor laagopgeleiden in het jaar ervoor, en de groei van de totale bevolking. Daarnaast zijn er verschillende controlevariabelen in het model opgenomen, die allemaal gemeten zijn met een jaar vertraging. Daarmee wordt zo goed mogelijk gecorrigeerd voor andere factoren die van invloed zouden kunnen zijn op de ontwikkeling van de werkgelegenheid voor laagopgeleiden. Ook zijn nog *fixed effects* op gemeenteniveau toegevoegd, waarmee wordt gecorrigeerd voor factoren die

---

⁶ J.M. Shapiro, 2006: Smart cities: quality of life, productivity, and the growth effects of human capital, in: The review of economics and statistics, 88, 2, pp. 324-335; F. Mazzolari, G. Ragusa, 2013: Spillovers from high-skill consumption to low-skill labor markets, in: Review of Economics and Statistics, 95, 1, pp. 74-86; I. Kaplanis, 2010: Local human capital and its impact on local employment chances in Britain. SERC Discussion Papers, SERCDP0040 (Spatial Economics Research Centre, London School of Economics and Political Science, London).

⁷ Gebaseerd op: G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad. Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden (VOC Uitgevers Nijmegen), hoofdstuk 2. Binnenkort verschijnt: G. Marlet, C. van Woerkens: 2014: De nieuwe gemeentekaart van Nederland (VOC Uitgevers, Nijmegen).

⁸ G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad. Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden (VOC Uitgevers Nijmegen), hoofdstuk 3.

door de tijd constant zijn, maar die wel van invloed kunnen zijn op regionale verschillen in banengroei.

Uit tabel 1 blijkt dat een toename van het aandeel hoogopgeleiden in de Nederlandse steden de laatste jaren inderdaad significant samenhangt met een toename van het aantal banen voor laagopgeleiden in die steden. Een procentpunt meer hoogopgeleiden onder de bevolking in de stad leidde gemiddeld genomen tot 0,31% meer banen voor laagopgeleiden in die stad (op basis van model III in tabel 1). Middelbaar opgeleiden zorgen in ieder geval voor een duidelijk kleiner effect op banen voor laagopgeleiden; de coëfficiënt ligt rond de 0,2 versus 0,3 bij hoogopgeleiden, en bovendien is bevindt dat verband zich op het randje van statistisch acceptabele significantie (zie tabel 1). Een ander opvallend resultaat is dat het effect zich alleen voordoet bij hoogopgeleiden die in de stad (binnen de gemeentegrenzen) gaan wonen, en niet bij hoogopgeleiden die in (de dorpen in) de omgeving van de stad gaan wonen (zie model IV tot en met VI in tabel 1).

Voor een gemiddelde stad betekent dit resultaat dat bij een gelijkblijvende omvang van de woningvoorraad honderd extra hoogopgeleiden zorgen voor bijna tien extra banen voor laagopgeleiden. Er bevinden zich gemiddeld namelijk 20.600 hoogopgeleiden onder de beroepsbevolking in de steden. De totale beroepsbevolking in die steden is bestaat gemiddeld uit 57.700 personen. Het gemiddelde aandeel hoogopgeleiden is dus 35,6%. Als er in zo'n gemiddelde stad honderd lager of middelbaar opgeleiden zouden worden vervangen door honderd hoogopgeleiden, zou het aandeel hoger opgeleiden 0,17 procentpunt ($100/57.700$) toenemen, tot 35,8% van de beroepsbevolking. Op basis van de coëfficiënt uit het model (0,31, zie tabel 1) zou dit betekenen dat daardoor het aantal banen voor laagopgeleiden in de gemiddelde stad met 0,054% ($0,17 \times 0,31$) toeneemt. Gemiddeld zijn er in de 57 steden in Nederland 18.500 banen voor laagopgeleiden. Een toename van 0,054% betekent in de gemiddelde stad dus een toename van bijna tien ($0,054\% \times 18.500$) banen voor lager opgeleiden. De vertaling van dit resultaat naar een specifieke stad is echter afhankelijk van de omvang van de hoogopgeleide beroepsbevolking en het aantal banen voor laagopgeleiden. Het effect is in absolute zin (aantallen banen) bijvoorbeeld kleiner in steden die al relatief veel hoogopgeleiden hebben. Naarmate het aantal hoogopgeleiden daar nog groter wordt, neemt

de omvang van het effect daarvan op het aantal banen voor laagopgeleiden af.

Vervolgens is het de vraag in welke sectoren die additionele banen zijn ontstaan. Zijn hoopopgeleiden meer naar het café of theater gegaan? Zijn ze meer gaan uit eten? Hebben ze meer taxi's besteld? Of hebben ze schoonmakers en kinderoppassers in huis gehaald? Om meer inzicht te krijgen in de sectoren waarin de banengroei heeft plaatsgevonden zijn er additionele modellen geschat waarmee de banengroei in verschillende typen consumentendiensten is verklaard. In totaal zijn er vijf verschillende consumentendiensten onderscheiden: detailhandel 'fun' (zoals kleding, schoenen en boekhandels), detailhandel 'overig' (zoals voeding en woninginrichting), horeca (exclusief hotels), cultuur & recreatie en persoonlijke & huishoudelijke dienstverlening (kappers en huishoudelijke hulp).

De banengroei blijkt zich vooral te hebben voorgedaan in de sectoren die gericht zijn op vrijetijdsbesteding; horeca, culturele instellingen en andere aanbieders van recreatieve voorzieningen (tabel 2). Ook is er een positief verband tussen de toename van het aandeel hoogopgeleiden en de toename van het aantal banen in de detailhandel ('overig'), alleen bevindt dit verband zich op het randje van statistische significantie.

Deze uitkomsten ondersteunen de *consumption hypothesis* voor Nederland. Maar in tegenstelling tot andere landen blijkt dat effect zich in Nederland niet te hebben voorgedaan in de persoonlijke en huishoudelijke dienstverlening. Daarvoor is zowel een 'calvinistische' als een 'katholieke' verklaring denkbaar. Het zou allereerst te maken kunnen hebben met de Nederlandse volksaard waarin (ogenschijnlijke) soberheid traditioneel hoog in het vaandel staat. Maar het kan ook te maken hebben met feit dat huishoudelijke hulp vaak uit het informele circuit komt ('zwart werken'), waardoor de vraag naar deze diensten niet tot uiting komt werkgelegenheidsstatistieken.⁹

---

⁹ E. Kalsbeek, e.a., 2014: Dienstverlening aan huis: wie betaalt de rekening? Advies commissie Dienstverlening aan huis (Den Haag), S.J. Botman, 2011: Gewoon Schoonmaken. De troebele arbeidsrelaties in betaald huishoudelijk werk (UvA- AISSR, Amsterdam) en P. van Nes e.a., 2004: De markt voor persoonlijke dienstverlening. (SEOR, Rotterdam)

Tabel 1 Resultaten van de regressieanalyses: de relatie tussen het aandeel hoogopgeleiden en de toename van banen voor laagopgeleiden

	I	II	III	IV	V	VI
<i>(alles t-1)</i>						
% hoogopgeleiden	0,30 (2,4)**	0,27 (2,2)**	0,31 (2,4)**	0,30 (2,4)**	0,26 (2,1)**	0,28 (2,1)**
% middelbaaropgeleiden	0,22 (1,8)*	0,19 (1,5)	0,23 (1,8)*	0,18 (1,4)	0,15 (1,2)	0,19 (1,4)
% hoogopgeleiden ommeland				0,03 (0,1)	-0,30 (-0,6)	-0,67 (-1,3)
% middelbaaropgeleiden ommeland				-0,92 (-1,5)	-1,06 (-1,7)	-0,91 (-1,5)
Controle variabelen						
Jaardummies	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Bevolking	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Banen voor laagopgeleiden	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Agglomeratievoordelen	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Leeftijdsopbouw bevolking	nee	ja	ja	nee	ja	ja
Sectorale structuur	nee	nee	ja	nee	nee	ja
Observaties	798 (57x14)	798 (57x14)	798 (57x14)	798 (57x14)	798 (57x14)	798 (57x14)
R2 (within)	0,27	0,28	0,31	0,28	0,29	0,31

Methode : paneldata met fixed effects op stadsniveau

T-waarde tussen haakjes. ***significantieniveau >0,99; **significantieniveau >0,95;

*significantieniveau >0,90

Tabel 2 Resultaten van regressieanalyses: de relatie tussen het aandeel hoogopgeleiden en banengroei in de consumentendiensten

	Detail-handel 'fun'	Detail-handel 'overig'	Horeca	Cultuur & recreatie	Persoon- lijke diensten
<i>(alles t-1)</i>					
% hoogopgeleiden	-0,08 (-0,6)	0,24 (1,6)^	0,28 (2,5)**	0,28 (1,7)*	-0,05 (-0,2)
% middelbaaropgeleiden	-0,03 (-0,3)	0,05 (0,5)	0,12 (1,2)	0,14 (0,8)	0,17 (1,2)
Controlevariabelen					
Jaardummies	ja	ja	ja	ja	ja
Bevolking	ja	ja	ja	ja	ja
Omvang sector	ja	ja	ja	ja	ja
Agglomeratievoordelen	ja	ja	ja	ja	ja
Leeftijdsofbouw bevolking	ja	ja	ja	ja	ja
Observaties	798 (57x14)	798 (57x14)	798 (57x14)	798 (57x14)	798 (57x14)
R2 (within)	0,21	0,16	0,11	0,09	0,12

Methode : paneldata met fixed effects op stadsniveau
T-waarde tussen haakjes. ***significantieniveau >0,99; **significantieniveau >0,95;
*significantieniveau >0,90 ; ^ significantieniveau >0,85

Lagere werkloosheid?

Er zijn dus relatief veel banen voor de laagopgeleiden in onze steden. Dat zou uiteindelijk moeten leiden tot een lage werkloosheid onder die laagopgeleiden. Maar die werkloosheid blijkt (zie figuur 1) in veel steden juist relatief hoog te zijn. De vraag is hoe dat komt. Om die vraag te beantwoorden is met regressieanalyses onderzocht waar de verschillen in werkloosheid onder laagopgeleiden in steden door kunnen worden verklaard. De kans op werk voor lager opgeleiden is een van die factoren, die als het goed is de situatie aan de regionale vraagkant van de arbeidsmarkt (de vraag naar arbeid) zo goed mogelijk weergeeft. Daarnaast zijn verschillende indicatoren voor de aanbodkant van de arbeidsmarkt aan het model toegevoegd. Het gaat daarbij onder andere om leeftijd, herkomst

(onder niet-westerse allochtonen is de werkloosheid hoger) en opleiding (de ene laagopgeleide is de andere niet).¹⁰ In tabel 3 staan de resultaten.

De samenstelling van de laagopgeleide beroepsbevolking blijkt van belang te zijn. In steden waar zich onder de laagopgeleiden veel mensen zonder startkwalificatie (laagstopgeleiden) bevinden,¹¹ is de werkloosheid onder die laagopgeleiden over het algemeen hoger, al ligt de statistische significantie van die relatie onder het acceptabele niveau. Het aandeel niet-westerse allochtonen in de laagopgeleide beroepsbevolking hangt eveneens (en significant) samen met een hogere werkloosheid onder laagopgeleiden. De leeftijdssamenstelling van de laagopgeleide beroepsbevolking in een stad lijkt geen significante relatie met de werkloosheid te hebben. Tot slot hangt het aantal eenoudergezinnen en het aandeel sociale huurwoningen in de stad samen met een hogere werkloosheid onder laagopgeleiden.

Ook de kans op werk hangt zoals verwacht samen met werkloosheid onder laagopgeleiden; als er meer banen voor laagopgeleiden zijn, is de werkloosheid onder laagopgeleiden over het algemeen lager. Echter, die relatie is veel minder sterk dan verwacht. Er zijn steden die ondanks veel kans op werk toch een relatief hoge werkloosheid onder laagopgeleiden hebben. Dat is het grote raadsel van de aantrekkelijke stad: Waarom sijpelt het niet (volledig) door?

---

¹⁰ J.P. Elhorst, 2003: The Mystery of Regional Unemployment Differentials: Theoretical and Empirical Explanations. *Journal of Economic Surveys*, 17: 709–748.; A. Edzes e.a., 2012: Economische stijging laagopgeleiden – Eindrapport (Platform31, Den Haag) en G. Marlet, R. Ponds, C. van Woerkens en R. Zwart, 2014: Participatie en de klantenkring van gemeenten, Atlas voor gemeenten 2014 (VOC uitgevers, Nijmegen).

¹¹ Zie voor een uitgebreide beschrijving van die indicator: G. Marlet, C. van Woerkens, 2014: Atlas voor gemeenten 2014 (VOC Uitgevers, Nijmegen).

Tabel 3 Resultaten van regressie analyses: wat verklaart verschillen in werkloosheid onder laagopgeleiden?

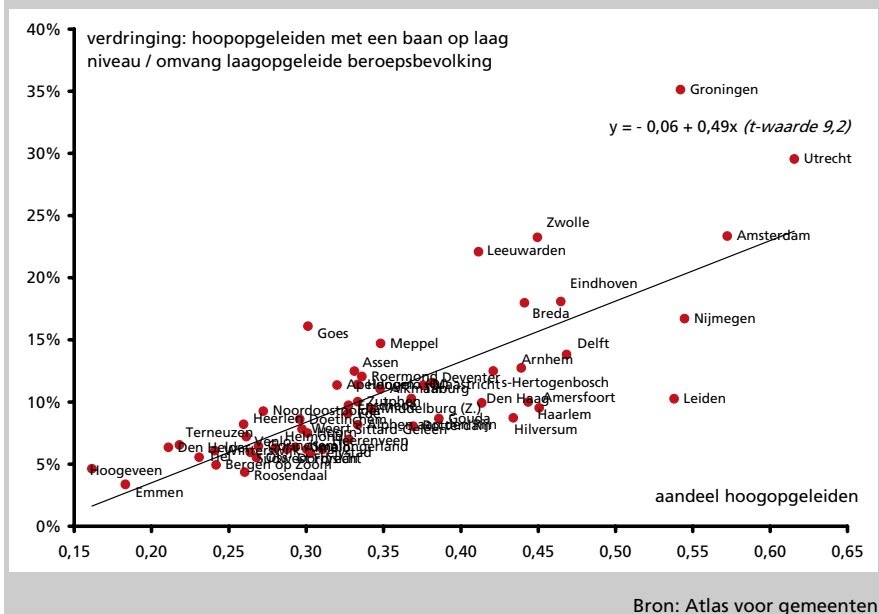
	Coëfficiënt
Kans op werk voor laagopgeleiden	-0,122 (-1,98)**
Aandeel laagstopgeleiden (% laagopgeleiden)	0,071 (1,38)
Aandeel niet-westerse allochtonen (%laagopgeleiden)	0,070 (2,33)**
Aandeel 15-24 jarigen (%laagopgeleiden)	-0,077 (-1,08)
Aandeel 25-34 jarigen (%laagopgeleiden)	-0,052 (-0,68)
Aandeel 35-44 jarigen (%laagopgeleiden)	0,003 (0,04)
Aandeel 55-64 jarigen (%laagopgeleiden)	-0,038 (-0,52)
Eenoudergezinnen (% huishoudens)	0,757 (3,27)***
Aandeel sociale huur (% woningen)	0,078 (2,02)**
Verdringing (mensen die werken onder hun niveau)	0,209 (2,37)**
Middelbare scholieren	-0,056 (-2,17)**
Studenten (MBO, HBO en WO)	0,009 (1,67)*
Constante	0,054 (0,71)
N	242
R ²	0,35

T-waarde tussen haakjes. ***significantieniveau >0,99; **significantieniveau >0,95;
*significantieniveau >0,90

Verdringing

Figuur 2 geeft een eerste hint op weg naar de oplossing van dat raadsel; in de Nederlandse steden werken veel hoogopgeleiden onder hun niveau, en hoe meer hoogopgeleiden er wonen, hoe meer banen die geschikt zijn voor lager opgeleiden worden ingenomen door die hoger opgeleiden. Met name in de meest aantrekkelijke woonsteden en in studentensteden blijkt die verdringing op de arbeidsmarkt omvangrijk te zijn. Ook is er logischerwijze meer verdringing als er minder hooggekwalificeerde banen beschikbaar zijn, waardoor de hoogopgeleiden wel gedwongen zijn om onder hun niveau te gaan werken.¹² In Nederland zijn er meer banen waarvoor geen of een lage opleiding vereist is dan dat er lager opgeleiden zijn. Voor hoger en middelbaar opgeleiden geldt het omgekeerde. Dit impliceert al dat een deel van de middelbaar en hoogopgeleiden in ons land geneigd zal zijn om onder zijn of haar niveau te werken.

Figuur 2 Veel hoogopgeleiden in de steden werken onder hun niveau

¹² F. Büchel & M. van Ham, 2003: Over-education, regional labor markets, and spatial flexibility. Journal of Urban Economics, 53(3), 482-493.

Om te bepalen of verdringing een verklaring biedt voor de hoge werkloosheid onder laagopgeleiden in de steden is een indicator voor het fenomeen 'werken onder je niveau' ontwikkeld. Die indicator is gebaseerd op gegevens van het CBS (de Enquête Beroepsbevolking, EBB). In de EBB is voor een groot aantal beroepen aangegeven wat het beroepsniveau is (de beroepenclassificatie SBC92). Dat beroepsniveau is gekoppeld aan de beroepsbevolking naar opleidingsniveau: elementaire en lagere beroepen zijn gekoppeld aan laagopgeleid, middelbare beroepen aan middelbaar opgeleid, en hogere en wetenschappelijke beroepen aan hoog opgeleid. Vervolgens is gekeken naar het opleidingsniveau van de mensen die dat beroep in de praktijk uitoefenen. Wanneer dit hoger is dan het vereiste onderwijsniveau is er sprake van 'werken onder je niveau'. Het aantal banen waarvoor dat geldt is opgeteld. Daarbij zijn niet alleen de banen in de eigen gemeente meegeteld, maar ook die in andere gemeenten voor zover ze binnen acceptabele reistijd liggen. Die banen zijn vervolgens gedeeld door het aantal mensen van 15 tot 64 jaar met een lage opleiding dat tot de beroepsbevolking hoort en binnen acceptabele reistijd van die banen woont. Het resultaat is de maat voor verdringing: het aantal banen binnen acceptabele reistijd in de elementaire en lagere beroepen dat wordt vervuld door mensen met een middelbare of hogere opleiding, als percentage van het totaal aantal laagopgeleiden in de beroepsbevolking.

Die maat voor 'werken onder je niveau' hangt positief samen met werkloosheid onder laagopgeleiden (zie tabel 3). Dat betekent dat in steden waar relatief veel middelbaar en hoogopgeleiden onder hun niveau werken de werkloosheid onder laagopgeleiden hoger is. Verdringing vormt hiermee een additionele verklaring voor de relatief hoge werkloosheid onder lager opgeleiden in de steden.

Daarnaast hangt ook het aantal in de stad woonachtige studenten samen met een hogere werkloosheid onder laagopgeleiden. Als studenten (meer dan twaalf uur per week) niet kunnen werken in bijvoorbeeld de horeca, dan zitten ze ook al in de indicator voor 'werken onder je niveau' (studenten zijn in de statistieken namelijk middelbaar opgeleid). Studenten met een bijbaan kunnen echter ook voor additionele verdringing zorgen. Als deze bijbaan minder dan twaalf uur per week is, komt deze baan formeel niet voor in de statistieken. Exacte cijfers hierover zijn niet bekend, maar dit is waarschijnlijk wel een verklaring voor het positieve verband tussen het aandeel studenten en werkloosheid (zie tabel 3). Ook middelbare scholieren

zouden op vergelijkbare wijze met een bijbaan (minder dan 12 uur per week) voor verdringing kunnen zorgen. Echter, het gevonden verband tussen het aandeel middelbare scholieren en werkloosheid onder lager opgeleiden is negatief (zie tabel 3), waardoor verdringing door middelbare scholieren met een bijbaan minder waarschijnlijk is.

Conclusie

Steden met meer hoogopgeleiden bieden meer kansen voor laagopgeleiden. En meer kans op werk voor de lager opgeleiden in de stad hangt samen met een lagere werkloosheid onder die laagopgeleiden. Die samenhang is echter kleiner dan verwacht. Dat komt onder andere door verdringing: Mensen onder hun niveau werken, en zo de lager opgeleiden van de arbeidsmarkt verdringen. Als steden erin slagen meer hoger opgeleiden aan zich te binden, leidt dat dus wel tot meer banen voor lager opgeleiden, maar niet automatisch tot een lagere werkloosheid onder die lager opgeleiden. Is het inzetten op het binden van hoger opgeleiden dan geen zinvol beleid? Jawel, want zonder die hoogopgeleiden waren er (nog) minder banen aan de onderkant van de arbeidsmarkt geweest.

Maar er is ook ander beleid nodig, zowel aan de vraag- als aanbodkant van de arbeidsmarkt. Aan de aanbodkant zouden lager opgeleiden concurrerender kunnen worden gemaakt, door hun kwaliteit te vergroten (onderwijs) of hun kosten te verlagen. Aan de vraagkant zou kunnen worden gezorgd voor meer hoogwaardig werk, zodat hoogopgeleiden niet gedwongen worden om onder hun niveau te werken. Ook handhaving op zwartwerkende studenten in de horeca kan helpen, en het stimuleren van de 'witte werkster' door bijvoorbeeld de invoering van dienstencheques.¹³ Ook zouden studenten kunnen worden ontmoedigd om naast hun studie te gaan werken. Want alleen dan sijpelt het door in de aantrekkelijke stad, en kunnen ook mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt profiteren van de kansen die de stad biedt.

---

¹³ E. Kalsbeek e.a., 2014: Dienstverlening aan huis: wie betaalt de rekening? Advies commissie Dienstverlening aan huis (Den Haag)